

Зміст і структура проектно-художньої творчості майбутніх педагогів

Мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для формування повноцінної особистості й творчої реалізації кожного громадянина України.

Необхідно пам'ятати, що фахівець як носій знань не є ідеалом освіченої людини. Професійна самореалізація не визначається виключно знанням, а завжди є творчим завданням, яке щоразу потрібно вирішувати в нових умовах. Адже ситуація невизначеності попереджає знаходження готових рішень. Тому кожне рішення в ситуації невизначеності є результатом творчої діяльності людини, застосування одних і тих самих знань новим способом, у новій конфігурації, з новими акцентами і новими цілями [3, 163].

Йдеться про те, щоб формувати не лише носія знань, а й творчу особистість, здатну використовувати здобуті знання для конкурентноспроможної діяльності в будь-якій сфері суспільного життя.

Водночас процеси демократизації й гуманізації всіх ланок освіти створюють сприятливі умови для розвитку творчості кожного суб'єкта завдяки запровадженню особистісно орієнтованих технологій навчання, максимальної індивідуалізації навчального процесу, створення умов для саморозвитку і самонавчання дітей, осмисленого визначення ними своїх можливостей і життєвих цінностей [3, 376].

Орієнтація на розвиток творчих здібностей і можливостей кожного учня, створення належних умов для реалізації його творчого потенціалу змушує нас звернутися до використання проектно-художньої творчості в навчально-виховному процесі. актуалізується проблема з'ясування змісту та структури проектно-художньої творчості.

Поняття “проектно-художня творчість” пов'язане з такими науковими поняттями та категоріями, як “творчість”, “художня творчість”, “проект”, що мають різноплановий характер. Вивчаючи природу творчості, В.О. Моляко зазначає, що в різні часи сутність творчості й творчої діяльності відображала мінливі уявлення про цей важливий феномен. На початку двадцятого століття наголошувалося, що творчість пов'язана із створенням чого-небудь, що в найвищому ступені здатність до творчості властива божеству, а людина може виконувати лише відносно творчі дії. Також увага зверталася на наявність неусвідомлених процесів у структурі творчості, на труднощі фіксації творчого процесу [6, 19]. Потім, в міру наукового вивчення різних видів творчості, змінюється відношення до неї в цілому і визначення, що їй дають [6, 20].

Суть сучасної філософської концепції творчості визначає творчість як вищу і специфічну форму розвитку. Відображення – це база, основа, фундамент творчості, а творча діяльність – це здатність людини удосконалювати свої здібності відображення. Творчість – це не самостійне утворення, а внутрішня суть, властивість діяльності взагалі [8, 497].

Проблема творчості і творчої особистості привертала і привертає увагу філософів, соціологів, педагогів, психологів. Різні аспекти цієї проблеми розроблялися Б.Г. Ананьевим, Л.В. Андреевим, Г.С. Альтшуллером, Є.С. Громовим, С.С. Гольдентрихтом, В.І. Загв'язинським, М.С. Каганом, В.А. Кан-Каликом, Н.В. Кузьміною, В.О. Моляко, В.І. Шинкаруком, А.Т. Шумиліним та ін.

За основу визначення творчості можуть братись різні фактори: предмет, результат, процес, суб'єкт, метод творчості. Саме цим пояснюється різноманітність дефініцій творчості. Проте в більшості визначень йдеться про творчість як діяльність з вироблення, розробки винаходів, реалізації художньо-естетичних задумів, планів, розв'язання соціальних і теоретичних проблем, як наукове відкриття.

Аналіз дефініцій творчості засвідчує, що, як правило, у тлумаченні творчості є одне спільне: передусім йдеться про створення чогось нового, яке відрізняється від чогось уже існуючого.

Якщо з філософської, соціально-економічної точки зору має значення вважати творчістю тільки те, що пов'язано з створенням ніколи раніше не існуючого нового продукту, то з психологічної сторони важливо якраз те, що мова може йти про створення чогось нового для даного суб'єкта, про суб'єктивну новизну. В цьому розумінні можна говорити про творчість в навчальній діяльності.

Особливе педагогічне значення має розуміння творчості як виробництва і реалізації перетворюючої суті людини, що в творчості людина постає як самостійна і саморозвиваюча істота, як суб'єкт і одночасно результат своєї власної діяльності [10, 35].

Основними формами творчості є науково-технічна, соціальна, художня.

Науково-технічна – це діяльність, що породжує якісно нові результати у галузі науки, техніки та відрізняється оригінальністю й унікальністю.

Соціальна творчість – це така форма діяльності, яка призводить до утворення якісно нових зразків, взаємовідносин у різних сферах життєдіяльності і втілює прогресивні потреби суспільства [8].

Художня творчість розуміється як творчість "за законами краси", що присутня в тій чи іншій мірі всім видам продуктивної людської діяльності. В концентрованому вигляді вона знаходить своє вираження в створенні творів мистецтва. Художня творчість передбачає новаторство як у змісті, так і в формі художніх творів. Художня творчість є образне відображення об'єктивного світу, його нове бачення і усвідомлення [11, 344].

Порівнюючи наукову та ідеологічну діяльність з художньою, М.С. Каган зазначає, що в науковій та ідеологічній діяльності відбувається постійне, без принципових втрат, перекодування інформації, так само як у технічній творчості металеві конструкції замінюються керамічними, або пластмасовими для виконання тих же функцій. Для мистецтва не можна застосовувати виключно технологічний підхід. Художні твори, на відміну від всіх інших, вимагають естетичного переживання як невід'ємного базового компонента художнього сприймання. У художній творчості матеріальне і духовне взаємо

ототожнюється, а не просто об'єднується або зрівноважується, тобто вступає в особливий зв'язок, в якому властивості обох складових нівелюються і народжуються нові системні властивості [4, 183].

Художня творчість є одночасно й ціленаправленим трудовим процесом, розрахованим на передачу людям певних думок і почуттів, і грою з матеріалом, що передбачає духовне задоволення, радість від процесу перетворення реальності на фантазію [4, 190].

Особливістю художньої діяльності є те, що в ній зафіксовані всі види людської діяльності:

- пізнавальна, за допомогою якої суб'єкт проникає до глибини об'єкта, вивчає його не змінюючи;
- перетворююча, спрямована на зміни (ідеальні або реальні) об'єкта, на створення того, чого раніше не існувало;
- ціннісно-орієнтовна, що визначає значення об'єкта для суб'єкта, причому об'єкт для суб'єкта є носієм цінностей, котрі він співвідносить зі своїми ідеалами і намірами;
- комунікативна діяльність, що забезпечує спілкування людей, їхню взаємодію як подібних і рівних суб'єктів [7, 15].

Очевидно, що в художній діяльності світ уявляється, зберігається в споконвічній синкретичності, а сама вона, об'єднуючи його пізнання, оцінку, перетворення, спілкування людей, виступає як сукупний, єдиний і цілісний вид діяльності [7, 17].

Таким чином, художня творчість являє собою складний комплекс різних видів і типів людської діяльності, це своєрідна, індивідуальна, в кожному випадку неповторна єдність праці (розумової та фізичної), дискурсивного та інтуїтивного пізнання, єдність думки і почуття [2, 11].

Художня діяльність, на відміну від теоретичного мислення, має інше призначення і свій особливий психологічний зміст. Якісна своєрідність і відносна самостійність мистецтва полягає в тому, що воно має своєю метою не лише пізнання, а і вияв емоційно ціннісного відношення, осягнення гармонії і краси. Суть психологічного сприймання творів мистецтва можна звести до співпереживання особистості художньому образу, співвіднесенням з тими своїми життєвими установками, в перетворенні яких людина, зустрічає труднощі, відчуває потребу [1].

Отже, із зазначеного випливає, що творчість – це діяльність з генерації наукових винаходів, реалізації художньо-естетичних задумів, планів, розв'язання соціальних і теоретичних проблем. Творчість виявляється через різні форми людської діяльності і є її певною формою й атрибутом. У художній творчості відбувається своєрідний синтез діяльнісних форм з метою створення матеріальних та духовних цінностей та пізнання дійсності. Зміст художньої творчості зумовлений ідейно-естетичними факторами.

Наступним базовим поняттям є поняття “проект”. Термін “проект” у перекладі з латинської означає “кинутий уперед задум”. Термін “проект” часто пов'язують з поняттям “проблема”.

Проектування в загальному розумінні – це науково обґрунтована побудова системи параметрів майбутнього об'єкта чи якісно нового стану існуючого проекту-прототипу, прообразу передбачуваного або можливого об'єкта, стану чи процесу.

Останнім часом уявлення про суть проектування, про сферу його використання істотно змінилися. Донедавна проектування пов'язувалося здебільшого з інженерною діяльністю в галузях машинобудування, приладобудування, архітектури й розумілось як підготовчий етап виробничої діяльності. Нині воно розглядається як особливий вид діяльності, що відрізняється від власне наукової та виробничої, а сфера використання охоплює всі ланки соціального організму, у тому числі й систему освіти.

Проектування в цілому як соціальна категорія, хоч і стоїть в одному ряду з такими поняттями, як прогнозування, планування, конструювання, програмування, моделювання, але має свої істотні відмінності. Воно є найбільш загальним, комплексним, інтегративним феноменом [5, 7].

У філософії проектування визначається як один із способів освоєння дійсності, як форма активності людського духу [4, 244]. З цих позицій суть художнього проектування полягає в створенні проектного прообразу об'єкту з відповідними художньо-естетичними якостями з метою підвищення естетичного потенціалу природного середовища в якому живе людини [4, 66].

Отже, проектно-художню творчість ми розглядаємо як інтегративний вид діяльності, основу якого складає розвиток інтелектуально-творчого мислення, художньо-творчих здібностей, уміння самостійно здобувати і конструювати свої знання.

Реалізація проектування в навчальній діяльності відбувається зокрема із залученням так званого “методу проектів”. В основу методу проектів покладено ідею розвитку пізнавальних, творчих навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання й орієнтуватись в інформаційному просторі. Він завжди передбачає розв'язання проблеми, що вимагає з одного боку, використання різноманітних методів, і з іншого – інтеграції знань, умінь з різних галузей науки. Метод проектів дозволяє активно розвивати в учнів основні види мислення, творчі здібності, прагнення самому творити, усвідомити себе творцем під час роботи над проектом.

Педагогічне значення проектно-художньої творчості полягає у розвивальній ролі взаємозв'язку пізнавальної та художньої діяльності, яка ґрунтується на загальному принципі: наукове і художнє освоєння світу доповнюють одне одного. Загальними для них являються суттєві властивості тієї і іншої діяльності з взаємообумовленістю її компонентів [9, 88].

На основі зазначеного, педагогічну сутність проектно-художньої творчості ми розуміємо як особистісно орієнтовану педагогічну технологію, в основі якої лежить розвиток інтелектуально-творчого потенціалу учня та його художньо-творчих здібностей, уміння самостійно вести творчий пошук.

Проектно-художня творчість, як і будь-яка діяльність, має визначену структуру, що містить в собі: мету, мотив, способи, процес, предмет, результат.

У творчому процесі художньої діяльності виділяються дві тісно пов'язані між собою стадії.

Перша стадія – формування художнього задуму, який в кінцевому результаті виникає як наслідок образного відображення реальної дійсності. На цій стадії відбувається усвідомлення художником життєвого матеріалу і уявного створення загальної конструкції майбутнього твору, а також здійснюються практичні пошуки образного вирішення теми.

Друга стадія – безпосередня робота над твором. Художник стихійно або усвідомлено, враховуючи майбутні умови естетичного сприймання задуманого твору, домагається оптимальної виразності образного втілення своїх ідей та емоцій. На цій стадії нерідко відбувається зміна початкового задуму. Необхідність цього виникає в результаті подальшого вивчення і відбору життєвого матеріалу і попереднього культурного досвіду, художніх традицій [11].

Вивчаючи феномен творчості, вченим вдалося виокремити основні етапи творчого процесу:

- накопичення життєвих уявлень і осмислення життя;
- формування основної ідеї (або пафосу твору);
- формування задуму твору і його розробки;
- реалізація задуму – створення ідеальної художньої моделі та її втілення в художньому творі.

Література:

1. Берхин Н.Б. Психолого-педагогическая специфика художественного образования школьников // Педагогика. – 1995. – №2. – С. 42-45.
2. Громов Е. С. Художественное творчество. (Опыт эстетической характеристики некоторых проблем). – М.: Политиздат, 1970. – 263 с. (над чем работают, о чем спорят философы).
3. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури України. – К: Видавничий дім “Ін Юре”. – 415 с.
4. Каган М.С. Философия культуры. – СПб.: Петрополис, 1996. – 416 с.
5. Коберник О. Проективна педагогіка // Шлях освіти. – 2000. – № 1. – С. 7-11.
6. Моляко В.А. Техническое творчество и трудовое воспитание. – М.: Знание. – 1985. – 80 с. (Новое в жизни, науке, технике. Сер. “Педагогика и психология”; №6).
7. Основи художньої культури. Ч. 1. Теорія та історія світової художньої культури: навч. посібник для вищ. навч. закладів / За ред. В.О. Лозового, Л.В. Анучиної. – Х.: Основа, 1997. – 320 с.
8. Філософія: Підручник для вищої школи. – Х.: Прапор, 2004. – 736 с.
9. Щукина Г.И. Роль деятельности в учебном процессе. – М.: Просвещение, 1986. – 144 с.
10. Шумилин А.Т. Проблемы теории творчества. – М.: Высшая школа, 1989. – 141 с.
11. Эстетика: Словарь / Под. общ. ред. А.А. Беляева и др. – М.: Политиздат, 1989. – 447 с.

Е. Плуток

Содержание и структура проектно-художественного творчества педагогов

Резюме

На основании теоретического анализа философских, психолого-педагогических определений понятий “творчество”, “художественное творчество”, “проект” обосновывается понятие “проектно-художественное творчество” и определяется его структура. Акцентируется внимание на роли проектно-художественного творчества в учебно-воспитательном процессе.

О. Plutok

The contents and structure of project arts

Summary

The notion of "artistic project work" is defined and structured on the basis of theoretic analysis of philosophic and psychological definitions of "creativity", "art work", "project". Special attention is paid to the role of artistic creativity in education-upbringing process.